

In the shadow of the Cold war

Lynch, Timothy J. (2020). *American Foreign Policy from George Bush Sr. to Donald Trump*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 261

Јанко Јоксимовић

janjoksimovic@gmail.com

Тимоти Џ. Линч је професор политичких наука ангажован на програму Америчких студија на Универзитету у Мелбурну. Аутор је више књига и чланака о спољнополитичкој историји Сједињених Америчких Држава крајем 20. и почетком 21. вијека. У фокусу Линчовог истраживања су амерички председници као главни ствараоци спољне политике. Наслов јасно упућује на прву од двије главне тезе књиге, до које је Линч дошао методом поређења, по којој је америчка спољна политика од Џорџа Буша ст. до Доналда Трампа била под утицајем политике Хладног рата, или како ју је Линч поетски окарактерисао, у *сјенци Хладног рата*. То не изненађује Линча, јер су председници о којима је ријеч, као и њихови сарадници, одрасли, образовани и васпитани у вријеме Хладног рата. Другом тезом Линч тврди да је спољнополитички успјех САД дошао управо због прилагођавања тој *сјенци*, а не због покушаја дјежања од ње. Успјех председника је зависио од примјењивања стратешких лек-

ција Хладног рата.

Линч је своју књигу писао на основу: биографија, монографија, мемоара, докумената и чланака из часописа спољнополитичке тематике углавном америчке провенијенције, те понешто енглеске и аустралијске. Тему је обрадио интердисциплинарним приступом користећи радове политиколога и историчара. Књига је објављена као дио серије *Cambridge Essentials Histories*.

Председнички мандат Џорџа Буша ст. Линч посматра, слично већини научника, као наставак Реганове владе. Пропаст комунизма у Европи и распад Совјетског Савеза био је једнако изненађење за Буша као за читав свијет и он га је пропраatio у складу са полувјековном америчком спољнополитичком традицијом. У његовом мандату покренута је највећа америчка војна акција још од Вијетнамског рата: протјеривање ирачке војске из Кувајта.

Након пропасти комунизма појавила се потреба за прилагођавањем спољне политике и њене идеоло-

гије. Влада новог председника Била Клинтона била је под утицајем идеја Франсиса Фукујаме, изнесених у чланку *Крај историје?* (1989) и књизи *Крај историје и последњи човек* (1992). Фукујама је изнио мишљење да је либерална демократија Америке универзална и нема способних супарника послје пропасти комунизма. Клинтонов савјетник за националну безбједност Тони Лејк је у једном говору рекао да умјесто обуздавања проширивања велике црвене мрље (комунистичких држава), САД треба промовисати увећавање плавих подручја тржишних демократија. Одлучено је да Америка треба да подешава, подстиче и промовише демократију вани како би помогла да се догоди неиздјежно, стварање свијета налик на САД. Тако је формулисана Клинтонова доктрина проширивања демократије.

САД су дефинитивно постале најмоћнија држава на свијету од времена Другог свјетског рата, и како Линч истиче, Клинтонова доктрина је правилно детектовала да је у новонасталој политичкој ситуацији постала још моћнија и то је знала да искористи. Поред кратких интервенција у Африци и на Блиском истоку, најочигледније испуњавање циљева доктрине десило се у Европи. Линч изводи закључак да је Клинтонов рат против Србије и Срба 1995. и 1999. године био тест за НАТО кредибилитет и Клинтоново државништво, више него што је то била реакција на српске ексцесе. Без обзира на отварање према Русији, Клинтонове интервенције су подсјетиле Москву

да хладноратовске безбједносне гаранције нису нестале заједно са СССР-ом. Линч резонује, да САД нису интервенисале у грађанским ратовима на Балкану, не би могле да гарантују заштиту Пољској, Чешкој и Мађарској. Не би било сврхе учлањивати источноевропске државе у НАТО савез и циљ ширења демократије не би био постигнут. Према томе, Клинтонова подршка муслиманима у БиХ није била само морална, нападајући Србију Клинтон је показао озбиљну намјеру САД да остану ангажовани у Европи. Исто тако је Роналд Реган подржавао побуњенике у Авганистану. Оба сукоба 1980-их у Авганистану и 1990-их у БиХ, радикализовали су страну коју је Америка подржавала и одредила јој антиамеричку путању. Неколико исламиста у рату у БиХ формирали су кадар оперативаца Ал-Каиде који су искористили Авганистан као базу за припремање напада 11. септембра 2001. на америчке градове и институције. И Реган и Клинтон остварили су један национални безбједносни циљ, негацију руске моћи, али истовремено су помогли у стварању нове пријетње - исламског тероризма. Упркос томе САД су наставиле да подржавају муслимане широм свијета. Док се у случају Авганистана може прихватити Линчова оцјена, за БиХ је то теже урадити знајући да су САД од грађанског рата па до данас главни ослонац бошњачке политике.

Линч је Клинтонов интервенционизам у име ширења либералне идеологије упоредио са политиком председника Кенедија и Џонсона, а

Џорџа Буша мл. са Харијем Труманом. И Џорџ Буш мл. и Хари Труман сусрели су се са идеолошком пријетњом, комунизмом и тероризмом. Труман је успоставио политику обуздавања и резултат тога била је подјела свијета на демократију и комунизам. Источне европске државе пале су под утицај СССР-а, а рат у Кореји је оставио свом насљеднику. Буш мл. је на сличан начин повео борбу против тероризма након терористичког напада од 11. септембра 2001. Нова ситуација захтијевала је ново прилагођавање спољне политике САД. Главни циљ је био заустављање терориста од стицања оружја за масовно уништење (*WMD-Weapons for Mass Destruction*). Амерички Конгрес је 14. 9. 2001. изгласао *Зеједничку резолуцију 23* по којој је предсједнику дозвољено да „*користи све неопходне и сврсисходне снаге против оних нација, организација или људи које он одреди да су планирали, ауторизовали, починили или омогућили терористички напад од 11. септембра 2001*“. Спољнополитичка агенда Буша мл. подразумијевала је и рушење режима за које се сматрало да подржавањем исламских терориста штете САД. Тако су САД свргнуле авганистанску владу и започеле рат који је још увијек трајао кад је Линч писао ову књигу, а 2003. извршиле су инвазију на Ирак. Главни разлог за напад САД на Ирак, према Линчу, био је амерички страх од нових терористичких напада, а Ирак је за њих представљао главну пријетњу. У Хладном рату амерички званичници су више пута погрешно претпостав-

љали: мислили су да се Кина неће мијешати у Корејски и Вијетнамски рат, да 1979. иранска влада неће узети за таоце Американце, да СССР неће ући у Авганистан. Све је то довело до сталног присуства САД у Кореји, рата у Вијетнаму, помагању предсједнику Ирака Садаму Хусеину против Ирана, до повећања одбране током 1980-их. Страх од изненађења, утемељен у историји Хладног рата и непосредно после терористичког напада од 11. септембра 2001, учинио је америчког предсједника склоног вјеровању у најгоре сценарије.

Барак Обама је углавном наставио спољну политику Буша мл. За разлику од Буша користио је другачију тактику, напад дроновима умјесто употребе велике војске. Једино је у Авганистан послао огроман контингент од 30.000 војника, а у осталим многобројним ситуацијама, посебно током *Арајској прољећа*, наређивао је честа бомбардовања у Либији, Јемену и Сирији.

Чак и за вријеме Доналда Трампа, Линч сумира, спољна политика није доживјела велики заокрет. У Националној безбједносној стратегији донесеној у децембру 2017. истакнуто је слиједеће: „*Такмичење великих сила, пошто је било одбачено као феномен раније вијека, сада се враћило... САД се морају припремити за ову врсту такмичења.*“ Трамп је водио политику економског национализма. Сматрао је да је слободна и глобална трговина помогла Токију и Пекингу у економском уздицању, па је због тога одбацио Обамин трговински уговор *TPP (Trans Pacific Partnership)*. Оду-

стао је и од споразума о *Нуклеарном оружју средњеї домеїа (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty)*, како би се супротставио кинеском војном уздицању на Пацифику, јер Кина није била потписник тог споразума.

На крају књиге Линч доноси закључак да су САД у већини случајева правилно прилагођавале стратешке лекције Хладног рата у пост-хладноратовском добу. Од Регана до Трампа Русија је била у центру америчке спољне политике. Покушана је промјена циља, али сви предсједници су дјеловали средствима који су били више слични него различити од средстава Хладног рата. Ратови које су водили није одобрио Савјет безбједности Уједињених нација, са изузетком Корејског рата. САД су од 1989. успјешно браниле своје интересе,

иако су правили одређене грешке. САД су остале најмоћнија држава на свијету. Русија се морала прилагодити америчкој моћи у своме дворишту, а не обрнуто. Кина је зависна од америчког тржишта како би одржала свој економски раст. Терористичка пријетња је неутрализована рушењем одређених режима.

Слабости оваквих дјела увелико проистичу због близине догађаја о којима се пише. Протоком времена увијек постоји могућност откривања нечега новог за шта се данас не зна, посебно имајући у виду дугогодишње ратове који још трају. Узимајући у обзир несигурну савременост, Линч је ипак изнио увјерљиве тезе које заслужују да буду са више страна разматране и разрађене.